

Archeologische Rapporten Oranjewoud 2012/75
Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek
(verkennde boringen) Linge's Zorglandgoed te Rumpt
(Geldermalsen)

projectnr. 249187
revisie 00
17 oktober 2012

Auteurs:

L.J. van der Haar
I.M.J. Vossen
L.C. Nijdam

Opdrachtgever

Stichting Linge's Zorglandgoed
Nicoline van Iperen en Cor van den Berg
Middelweg 30
4147 AV Asperen

datum vrijgave

03-08-2012
17-10-2012

beschrijving revisie 00

Concept
definitief

goedkeuring

I.M.J. Vossen

vrijgave

G.J.A. Sophie

Colofon

Titel: Archeologische Rapporten Oranjewoud 2012/75.
Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek (verkennde boringen) zorglandgoed Linge te Rumpt
(Geldermalsen)
Auteur(s): L.J. van der Haar, I.M.J. Vossen, L.C. Nijdam

ISSN: 1570-6273

© Oranjewoud B.V.
Postbus 24
8440 AA Heerenveen

Niets uit dit rapport mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ingenieursbureau Oranjewoud bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt, door een derde of voor enig ander werk of doel dan waarvoor het is vervaardigd.

Disclaimer

Archeologisch vooronderzoek wordt in zijn algemeenheid uitgevoerd door het steekproefsgewijs bemonsteren d.m.v. boringen, proefsleuven en/of veldkartering. Hoewel Ingenieursbureau Oranjewoud bv de grootste zorgvuldigheid betracht bij het uitvoeren van het archeologisch onderzoek, is het juist deze steekproefsgewijze benadering die het onmogelijk maakt garanties ten aanzien van de situatie af te geven op basis van de resultaten van een archeologisch vooronderzoek.

Oranjewoud aanvaardt derhalve op generlei wijze aansprakelijkheid voor schade welke voortvloeit uit beslissingen genomen op basis van de resultaten van archeologisch (voor)onderzoek.

Inhoud

blz.

	Administratieve gegevens	4
	Samenvatting.....	5
1	Inleiding	6
2	Bureauonderzoek	7
2.1	Beschrijving onderzoekslocatie	7
2.1.1	Begrenzing onderzoeks- en plangebied	7
2.1.2	Huidig en toekomstig gebruik	7
2.1.3	Landschappelijke situatie	8
2.1.4	Historische situatie en mogelijke verstoringen	12
2.2	Bekende waarden.....	14
2.2.1	Archeologische waarden	14
2.2.2	Ondergrondse bouwhistorische waarden	15
2.3	Archeologische verwachting	15
2.3.1	Bestaande verwachtingskaarten	15
2.3.2	Gespecificeerde archeologische verwachting	16
2.4	Conclusies en advies voor vervolgonderzoek	17
3	Veldonderzoek	19
3.1	Doel- en vraagstelling	19
3.2	Onderzoekopzet en werkwijze	19
3.3	Resultaten	20
3.3.1	Bodemopbouw en interpretatie.....	20
3.3.2	Archeologie	22
3.4	Interpretatie	22
4	Conclusies en advies.....	23
4.1	Conclusies.....	23
4.2	(Selectie)advies.....	23
	Literatuur en geraadpleegde bronnen	24

Bijlagen

1	Archeologische perioden
2	AMZ-cyclus
3a	AMK-terreinen uit ARCHIS
3b	Archeologische waarnemingen uit ARCHIS
4	Boorbeschrijvingen

Kaarten

249187-ARCHIS	IKAW, AMK-terreinen, Waarnemingen en Onderzoeken uit ARCHIS
---------------	---

Administratieve gegevens

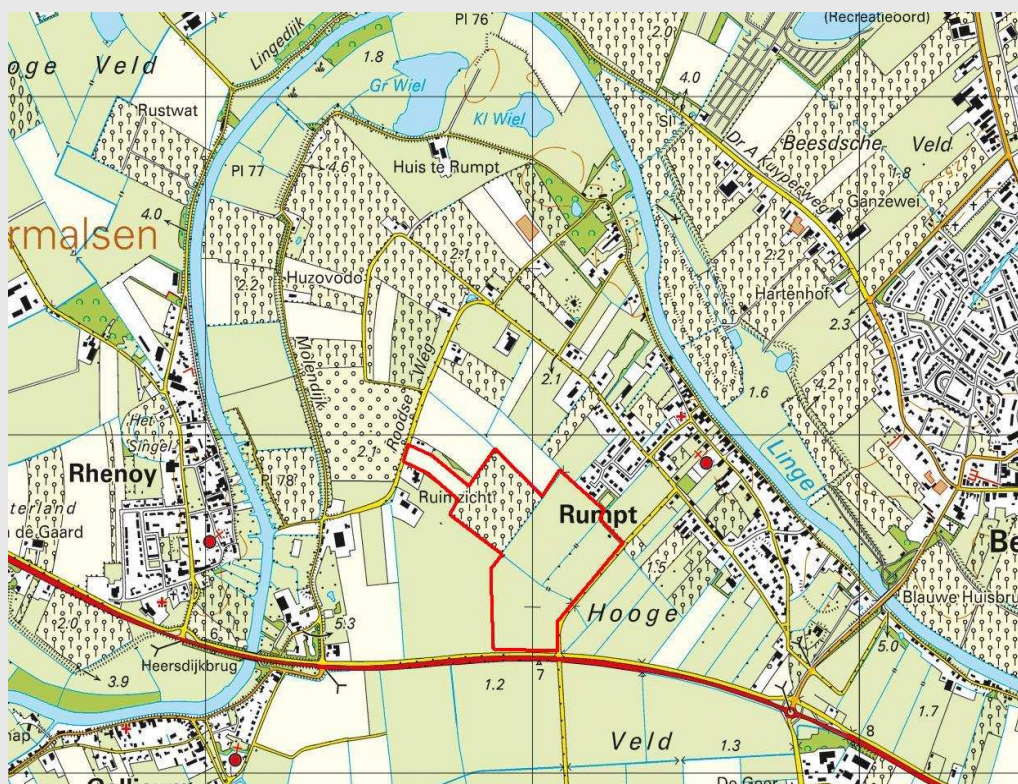
OW Projectnummer 249187
OM-nummer 52200
Provincie Gelderland
Gemeente Geldermalsen
Plaats Rumpt
Toponiem Linge

Kaartblad 38H
Coördinaten 139604/432923 140084/432906
140278/432683 139887/432358
Kadaster

Opdrachtgever Stichting Linge's Zorglandgoed
Uitvoerder Oranjewoud
Datum uitvoering juli 2012
Projectteam I.M.J. Vossen (projectleider)
G..J.A Sophie (senior KNA-archeoloog)
L.J. van der Haar
L.C. Nijdam (senior prospector)

Bevoegd gezag gemeente Geldermalsen

Beheer documentatie Oranjewoud Almere
Vondstdepot N.v.t..

Afbeelding 1 Locatie plangebied (in rood)

(Topografische Kaart 1:25.000 (niet op schaal), © Topografische Dienst Kadaster, Emmen)

Samenvatting

Stichting Linge's Zorglandgoed is voornemens om binnen een plangebied van ongeveer 17,5 hectare in Rumpt (gemeente Geldermalsen) een nieuw zorglandgoed te realiseren. De herinrichting van het perceel zal bodemverstorende werkzaamheden met zich mee brengen, waarbij mogelijke archeologische resten zullen worden vernietigd. Op de gemeentelijke beleidsadvieskaart heeft het terrein een grotendeels middelmatige verwachtingswaarde met in het uiterste noordwesten een hoge verwachtingswaarde. Deze waardering komt overeen met de aard van de ondergrond; de overgang van een gebied met oeverwallen en het daarachter gelegen komgebied. Op basis van gegevens in het landelijke archeologisch informatiesysteem zijn er uit de directe omgeving vondsten bekend uit met name de Romeinse tijd, gevolgd door de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Gezien de landschappelijke ligging en de bekende vondsten werd rekening gehouden met eventueel aanwezige vindplaatsen uit de met name de Romeinse en middeleeuwse periode in het plangebied. De planlocatie ligt tussen de dorpen Rumpt en Rhenoy (gemeente Geldermalsen) in. Het plangebied wordt in het oosten begrensd door de Kerkweg, in het zuiden door de Provincialeweg West, in het westen door de Roodseweg en in het noorden door de Achtermonde.

Om de bodemopbouw en eventuele verstoringen binnen het plangebied in kaart te brengen, is geadviseerd in eerste instantie een inventariserend veldonderzoek door middel van verkennende boringen uit te voeren. Vooralsnog hoeft het uiterste zuiden van het plangebied (het gedeelte ten zuiden van de te graven waterpartij) niet te worden onderzocht omdat hier geen bodemverstorende werkzaamheden zijn gepland (circa 4,7 hectare).

Het veldonderzoek heeft bestaan uit een verkennend booronderzoek, waarbij de nadruk lag op het bepalen van de oeverzone van de Linge en de aanwezigheid van oeverafzettingen van de Hooiblok stroomgordel binnen 2,0 m –mv. Er zijn in twee raaien 20 boringen uitgevoerd. Tevens is op enkele kleine akkertjes een beperkte oppervlaktekartering uitgevoerd.

Uit het booronderzoek is gebleken dat de oeverafzettingen van de Linge tot ongeveer 250 meter van de Roodseweg liggen en daarna abrupt overgaan in komafzettingen. Dit gebied met oeverafzettingen krijgt een hoge archeologische verwachting als gevolg van de gunstige hoogteligging op de overgang van stroomrug naar komgebied. Daarnaast zijn bij de oppervlaktekartering in dit gebied enkele aardewerkfragmentjes uit de 12^e - 13^e eeuw gevonden. Eventuele archeologische resten worden aan of net onder het maaiveld verwacht en zijn waarschijnlijk aangetast door bodembewerking, met name ploegen tot een diepte van circa 30 cm –mv. Diepere grondsporen, zoals greppels, waterputten en diepere paalkuilen kunnen nog in de bodem aanwezig zijn. Het verkennend onderzoek levert te weinig informatie om de aan- of afwezigheid van archeologische resten vast te stellen. Het overige plangebied zijn geen landschappelijke overgangssituaties gevonden met een hoge archeologische trefkans en krijgt derhalve een lage archeologische verwachting.

Geadviseerd wordt om bodemverstoringen dieper dan 30 cm in het gebied met een hoge verwachting te voorkomen. Indien dit niet mogelijk is wordt aanbevolen om ter plaatse van de voorziene werkzaamheden een karterend booronderzoek uit te voeren om te bepalen of sprake is van te behouden bewoningssporen. Het gaat hierbij om 20 boringen per hectare (diameter 12 cm), waarbij in het oostelijk deel van het gebied tot 3 m –mv geboord/gegutst dient te worden. Dit laatste om op het beddingzand van de Hooiblok te stuiten.

Voor het gebied met een lage archeologische verwachting wordt vrijgave geadviseerd tot een diepte van 2,0 m –mv voor de voorgenomen ontwikkelingen.

1 Inleiding

Stichting Linge's Zorglandgoed is voornemens om binnen een plangebied van ongeveer 17,5 hectare in Rumpt (gemeente Geldermalsen) een nieuw zorglandgoed te realiseren. De herinrichting van het perceel zal bodemverstorende werkzaamheden met zich mee brengen, waarbij mogelijke archeologische resten zullen worden vernietigd. Op de gemeentelijke beleidsadvieskaart heeft het terrein een grotendeels middelmatige verwachtingswaarde met in het uiterste noordwesten een hoge verwachtingswaarde. Oranjewoud heeft opdracht gekregen om dit archeologisch vooronderzoek uit te voeren.

De planlocatie heeft een oppervlakte van ongeveer 17,5 hectare en ligt tussen de dorpen Rumpt en Rhenoy (gemeente Geldermalsen) in. Het plangebied wordt in het oosten begrensd door de Kerkweg, in het zuiden door de Provincialeweg West, in het westen door de Roodseweg en in het noorden door de Achtermonde. Binnen deze planlocatie zal niet de gehele bodem verstoord raken; bodemverstoringen zullen over een oppervlakte van circa 13 hectare plaatsvinden.

Met het uitvoeren van een bureauonderzoek wordt een gespecificeerd verwachtingsmodel opgesteld voor het plangebied, welke in het veld zal worden getoetst door middel van een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen. Eveneens worden de bodemopbouw en eventuele verstoringen binnen het plangebied in kaart gebracht.

Het bureauonderzoek en veldonderzoek zijn uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2.

2 Bureauonderzoek

Het doel van het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Waar kunnen we wat verwachten? Voor het opstellen van een dergelijke verwachting wordt gebruik gemaakt van reeds bekende archeologische waarnemingen, historische kaarten, bodemkundige gegevens en informatie over de landschappelijke situatie. Een gespecificeerde verwachting gaat in op de mogelijke aanwezigheid, het karakter, de omvang, datering en eventuele (mate van) verstoring van archeologische waarden binnen het plangebied.

2.1 Beschrijving onderzoekslocatie

2.1.1 *Begrenzing onderzoeks- en plangebied*

De planlocatie heeft een oppervlakte van ongeveer 17,5 hectare en ligt tussen de dorpen Rumpt en Rhenoy (gemeente Geldermalsen) in. Het plangebied wordt in het oosten begrensd door de Kerkweg, in het zuiden door de Provincialeweg West, in het westen door de Roodseweg en in het noorden door de Achtermonde (zie ook afbeelding 2).

Afbeelding 2. Satellietfoto van het plangebied (weergegeven in rood). (Bron: maps.google.nl)

2.1.2 *Huidig en toekomstig gebruik*

Huidig gebruik plangebied

Ten tijde van het veldonderzoek was het westelijk deel van het plangebied in gebruik voor diverse gewassen. Het grootste deel was in gebruik als akkerland met hierop maïs. De meest oostelijke akkers waren in gebruik als weide.

Consequenties toekomstig gebruik

Binnen het plangebied zal een zorglandgoed gerealiseerd worden, zie afbeelding 3. Bij de bouw hiervan en bij de aanleg van de benodigde kabels en leidingen kunnen eventueel in de bodem aanwezige archeologische resten verstoord raken.

Afbeelding 3. Landschappelijk ontwerp Linge's Zorglandgoed. (Bron: B4o).

2.1.3 Landschappelijke situatie

Geologie

Het studiegebied is gelegen in het Midden-Nederlandse rivierengebied. In deze omgeving zijn tegenwoordig de Linge, de Waal, de Lek en de Kromme Rijn gelegen. Hier komen voornamelijk Holocene afzettingen aan het oppervlak voor, afzettingen die worden gerekend tot de Echteld Formatie. De Holocene afzettingen in het rivierengebied zijn fluviatiel van aard, dat wil zeggen dat het bodemmateriaal, in de vorm van grind, zand, zavel en klei, door rivieren is aangevoerd en afgezet. Binnen de fluviatiële afzettingen wordt onderscheid gemaakt in oever-, bedding- en komafzettingen. In de oeverzone en in de komgebieden kunnen crevasses voorkomen (oeverdoorbraakgeulen met zandige en sterk siltige afzettingen in de komgebieden).

Een stroomgordel omvat naast de watervoerende rivierbedding van een actieve rivier, ook beddingafzettingen bestaande uit (grof) zand en grind en oeverafzettingen, die voornamelijk uit lichte klei en zavel bestaan. Op de oevers van een actieve rivier wordt alleen materiaal afgezet bij hoogwater. Op den duur worden door deze oeverafzettingen (bestaande uit fijn zand en/of zandige klei) zogenaamde oeverwallen gevormd, een soort natuurlijke dijken. Net als dijken kunnen oeverwallen bij hoogwater doorbreken. Bij een dergelijk oeverwaldoorbraak stroomt het rivierwater het lagergelegen gebied achter de oeverwal in. Als gevolg van de stroming treedt in de laagste delen van de oeverwal erosie op, de zogenaamde crevassegeulen. Naast en in de crevassegeulen vindt sedimentatie plaats: crevasse-afzettingen. De lithologische opbouw van crevasses is vaak complex en geografisch zeer variabel. Door een afname van de stroomkracht van het water buiten de oeverwallen in het komgebied worden hier de meest fijne kleideeltjes afgezet, de komafzettingen. Het hele lagergelegen gebied achter

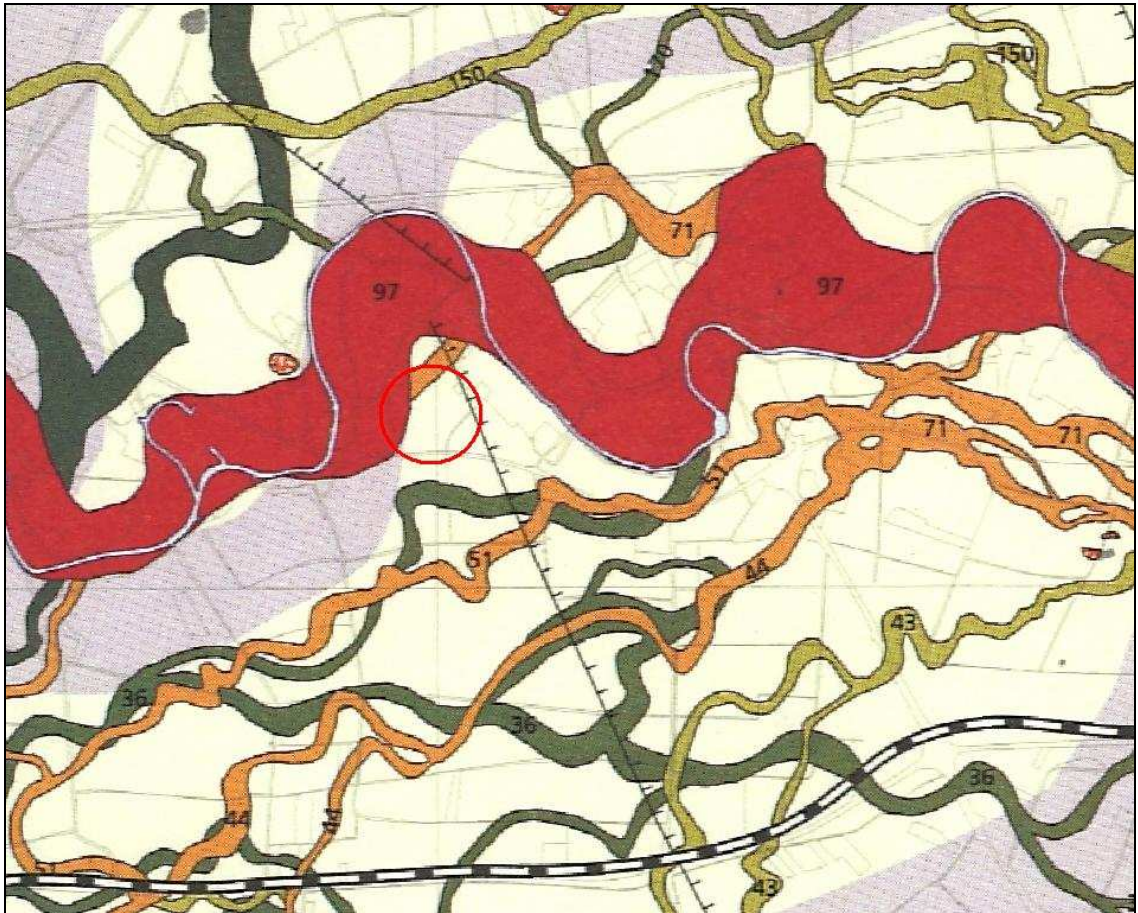
de oeverwal wordt aangeduid als komgebied. In de komgebieden komt ook vaak afwisseling van klei en veen voor.

Een enkele keer kan een rivier zijn loop verleggen door de oude bedding te verlaten en een nieuwe te vormen. Het stroomafwaarts gelegen deel van de oorspronkelijke stroomgordel maakt nu geen onderdeel meer uit van de actieve rivier. We spreken dan van een fossiele stroomrug, waarvan de restbedding geen water meer voert en langzaamaan dichtslibt met zware klei en veen. Fossiele stroomruggen kunnen zo in de loop der tijd door opeenvolgende pakketten klei- en veenafzettingen in het komgebied afgedekt raken.

Het plangebied zelf ligt in het westen op de Linge stroomrug (nr. 97 naar Berendsen, 2001) en deels de stroomrug Hooiblok (nr. 71 naar Berendsen, 2001, zie ook afbeelding 4). De ouderdom van de Linge stroomrug is vastgesteld op circa 200 v. Chr. tot 1350 na Chr. De Linge is in 1307 afgedamd bij Tiel (Berendsen & Stouthamer, 2001). Hierna werden bij hoog water de sluizen bij Tiel opengezet, waardoor nog wel hoog water voorkwam langs de Linge. Ten behoeve van bewoning zijn daarna terpen opgeworpen.

Langs de Linge stroomrug kunnen in de komgebieden crevasse-afzettingen voorkomen met archeologische potentie. Deze hoeven niet allemaal al gekarteerd te zijn, dus ze kunnen in principe ook voorkomen in en rond het plangebied. Dit geldt eveneens voor rivierduinen. Het dorpje Rhenoy bijvoorbeeld ligt precies op een rivierduin. Rivierduinafzettingen kunnen in principe ook elders voorkomen in deze omgeving. Onder en langs de Linge afzettingen liggen mogelijk nog afzettingen van oudere stroomruggen, zoals de stroomrug Hooiblok (waar het plangebied ook deels op ligt) en aftakkingen daarvan. Deze smalle stroomrug is ouder dan de Linge stroomrug en is gedateerd op circa 500 tot 200 v. Chr. (actieve fase van de rivier). Een groot deel van deze stroomrug is geërodeerd door de Linge. De afzettingen van deze stroomrug liggen onder het recentere kleidek, op enkele meters diepte (vermoedelijk dieper dan 2 m –mv).

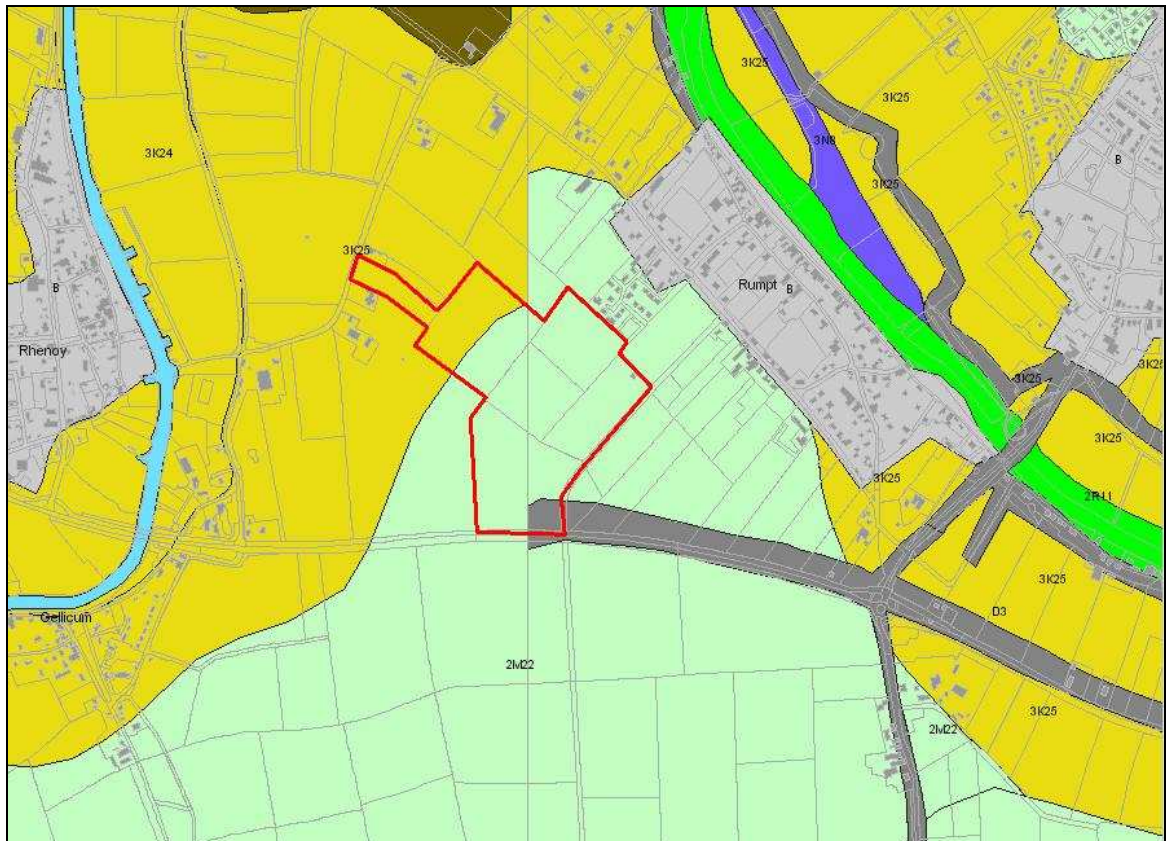
Berendsen & Stouthamer hebben eveneens de aangetroffen archeologische resten op stroomruggen in kaart gebracht om hiermee stroomgordels te dateren. Voor de Linge stroomrug geldt dat Romeinse schepen zijn gevonden op verscheidene plekken op en langs de stroomrug. Deze wijzen erop dat de Linge al bestond rond 130 v. Chr. Ook zijn vondsten bekend uit de ijzertijd, de Karolingische tijd en de middeleeuwen. De ijzertijdvondsten worden niet geassocieerd met de Linge stroomrug maar met oudere stroomruggen, zoals de Hooiblok stroomrug.

Afbeelding 4. Uitsnede uit de kaart van Berendsen & Stouthamer met daarop de globale ligging van het plangebied in rood. Het plangebied ligt in het westen op de Linge stroomrug (97) en de Hooiblok stroomrug (71) en in het oosten op een breuklijn. (Berendsen & Stouthamer, 2001)

Geomorfologie en AHN

Binnen het plangebied zijn drie verschillende geomorfologische eenheden gekarteerd (zie ook afbeelding 5): een rivieroeverwal (3K25), een rivierkom/oeverwalachtige vlakte (2M22) en een hoge dijk (D3). Dit past bij het zojuist geschetste beeld van de ligging van het plangebied op de Linge en de Hooiblok stroomruggen.

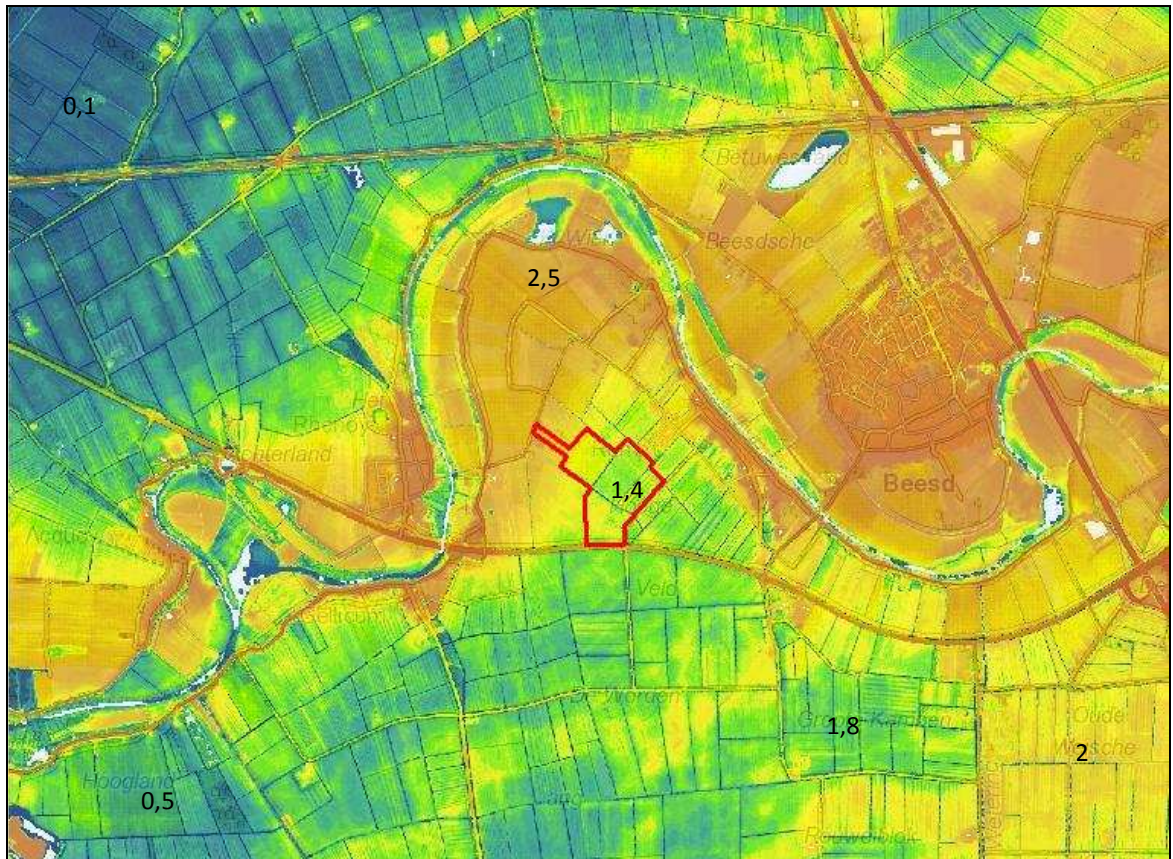

Afbeelding 5. Uitsnede uit de geomorfologische kaart met daarop de ligging van het plangebied in rood. Binnen het plangebied is een rivieroeverwal (geel), een rivierkom en oeverwalachtige vlakke (mintgroen) en een hoge dijk (grijs) gekarteerd. (Bron: ARCHIS)

Het kaartbeeld van het Actueel Hoogtebestand Nederland sluit eveneens aan op het geschetste beeld: hierop zijn de verhoogde oeverwallen en de lagergelegen rivierkommen goed te zien. De oeverwallen hebben een hoogte tot ongeveer 2,5 m +NAP, terwijl de komgebieden een hoogte hebben van ongeveer 0,2 m +NAP. Binnen het plangebied zelf is eveneens sprake van een behoorlijk hoogteverschil: van circa 1,2 m +NAP in het oostelijk deel van het plangebied tot circa 2 m +NAP in het meest westelijke deel (zie ook afbeelding 6).

Bodem en grondwater

De bodem in het plangebied bestaat uit vaaggronden waarbij een onderscheid valt te maken van de zones dicht bij de stroomrug en de delen in de kom. In het noordwestelijk deel van het plangebied zijn kalkhoudende ooivaaggronden gekarteerd (Rd90A), grondwatertrap VII. Direct ten oosten hiervan (tot aan het middendeel van het plangebied) zijn kalkhoudende poldervaaggronden gekarteerd (Rn95A), grondwatertrap VI en in het zuidoostelijk deel van het plangebied zijn eveneens kalkhoudende poldervaaggronden gekarteerd, maar dan met grondwatertrap V. De vaaggronden bestaan uit (zwarte) zavel en lichte klei.

Afbeelding 6. Uitsnede uit het kaartbeeld van het Actueel Hoogtebestand Nederland met daarop de hoogtes in m +NAP. Het plangebied heeft een verloop van 2 m +NAP in het westen tot ongeveer 1,2 m +NAP in het zuidoosten. (Bron: www.ahn.nl/viewer)

2.1.4 Historische situatie en mogelijke verstoringen

Bewoningsgeschiedenis

In de vorige paragraaf werd al aangegeven dat Berendsen en Stouthamer bij het karteren van de stroomgordels eveneens de aangetroffen archeologische resten op deze stroomruggen in kaart hebben gebracht. Zo geldt voor de Linge stroomrug dat Romeinse schepen zijn gevonden op verscheidene plekken op en langs stroomrug. Deze wijzen erop dat de Linge al bestond rond 130 v. Chr. Ook zijn vondsten bekend uit de ijzertijd, de Karolingische tijd en de middeleeuwen. De vondsten uit de ijzertijd worden echter niet geassocieerd met de Linge stroomrug maar met oudere stroomruggen, zoals de Hooiblok stroomrug.

De bewoning in het rivierengebied heeft zich voornamelijk geconcentreerd op de hoger gelegen stroomgordels. In de middeleeuwen zijn dorpen ontstaan die in twee groepen te verdelen zijn: de zogenaamde ronde dorpen en de gestrekte dorpen.¹ Rumpt is een voorbeeld van een gestrekt dorp, dat gekenmerkt wordt door de twee straten die in de lengterichting op de oeverwal van de Linge liggen. Rumpt wordt rond het jaar 960 voor het eerst genoemd in een lijst van bezittingen van de St. Maartenskerk te Utrecht. Het huis te Rumpt wordt voor het eerst genoemd in 1341. Het huis werd toen door de proost van de Sint Pieter te Utrecht in leen gegeven aan de Hertog van Gelre. Omstreeks 1460 behoorden Rumpt en Gellicum toe aan Otto van Asperen en Vuren. Vanaf de 16e eeuw waren de dorpen in handen van het geslacht van Scherpenzeel. Gellicum vormde tot 1648 een eenheid met Rumpt. Door de ligging langs de Linge heeft het dorp Rumpt in het verleden last gehad van dijkdoorbraken. Onder andere in 1784 en 1809 had het dorp sterk te lijden van hoogwater.²

¹ Barends, 2005

² Hebink, 2009

Historische kaarten

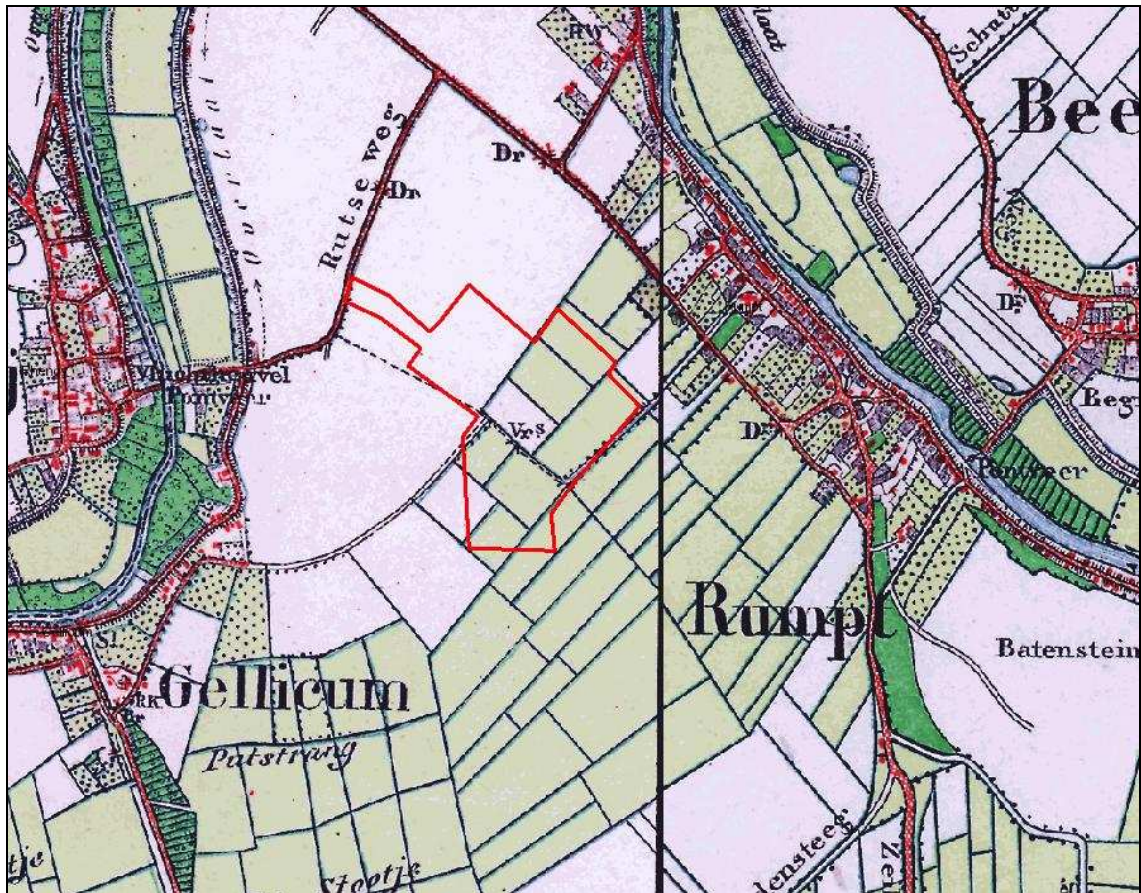
Omdat gebruik van dit gebied in het (recente) verleden archeologische resten op deze locatie verstoord kunnen hebben, is het van belang historische kaarten die voor dit gebied beschikbaar zijn te raadplegen. De oudste (gedetailleerde) kaart waarop dit gebied staat afgebeeld is een kadastrale minuut van 1811-1832 van Gellicum (zie afbeelding 7). Op deze overzichtskaart is de huidige infrastructuur die het plangebied begrenst (de Roodeweg, de Kerkweg – destijds Kerksteeg – en de Achtermond) al deels te zien. Op het minuutplan (geen afbeelding) blijkt dat er langs de Roodeweg smalle percelen aanwezig waren zoals deze ook nu nog ongeveer te herkennen zijn. Deze werden de esakkers genoemd. De percelen ten oosten hiervan werden de Haailanden genoemd, dat waarschijnlijk hooilanden betekend.³ Voor het grondgebruik, zou dit betekenen dat de percelen grenzend aan de Roodseweg van oorsprong droger gelegen waren minder zwaar, dan de gronden ten oosten hiervan die in gebruik waren als grasland.

Afbeelding 7. Uitsnede uit de kadastrale overzichtskaart van 1811-1832 ter hoogte van het plangebied. De Roodeweg, de Kerkweg (destijds Kerksteeg) en de Achtermond die het huidige plangebied begrenzen zijn al te zien. De verkaveling is op deze kaart niet ingetekend. (Bron: watwaswaar.nl)

Op het Bonneblad van 1900 is te zien dat het noordwestelijk deel van het plangebied destijds in gebruik was als akker/kale grond en het zuidoostelijk deel als grasland. De verkaveling komt deels overeen met die van tegenwoordig, al is het oostelijk deel momenteel in minder kleine percelen verdeeld (zie afbeelding 8). Voor zover bekend heeft in het plangebied geen bebouwing gestaan.

³ Kadastrale minuut geraadpleegd op www.watwaswaar.nl

Afbeelding 8. Uitsnede uit het Bonneblad van 1900 met daarop de ligging van het plangebied geprojecteerd in rood. Het noordwestelijk deel van het plangebied was in gebruik als akker/kale grond en het zuidoosten als grasland. De verkaveling komt deels overeen met die van tegenwoordig, al is het oostelijk deel momenteel in minder kleine percelen verdeeld. (Bron: ARCHIS)

Mogelijke verstoringen

Voor zover uit historisch kaartmateriaal valt op te maken heeft in het plangebied geen bebouwing gestaan. Wel kan het bodemarchief deels verstoord zijn door agrarische werkzaamheden.

2.2 Bekende waarden

2.2.1 Archeologische waarden

Gegevens uit ARCHIS: AMK-terreinen (bijlage 3a)

Binnen het plangebied zijn geen archeologische monumenten geregistreerd; in de omgeving van het plangebied is echter wel een aantal monumenten bekend. Ongeveer 800 m ten westen van het plangebied, net aan de overkant van de Linge, ligt AMK-terrein 3263 (een terrein van hoge archeologische waarde). Het betreft een terrein met resten van een motte uit de late middeleeuwen en nederzettingssporen uit de vroege en late middeleeuwen. Het kasteel heeft een ronde aanleg (kenmerkend voor een mottekasteel) en wordt ook wel kasteel Oudenbosch genoemd. Bij de structuur zijn een gracht en mogelijk een singel aan de buitenzijde gekarteerd.

Circa 950 m ten oosten van het plangebied is een ander kasteel in kaart gebracht: het Blauwe Huis (AMK-terrein 3724, hoge archeologische waarde). Oorspronkelijk was dit kasteel buitendijks gelegen. Binnen het terrein zijn delen van de omgrachting en een kleine ophoging nog in het veld herkenbaar en tijdens een kartering in 1985 is ter plaatse laat middeleeuws aardewerk aangetroffen. Het kasteel is in 1654 afgebroken.

Circa 900 m ten zuiden van het plangebied ligt een terrein met sporen van bewoning uit de Romeinse tijd (AMK-terrein 3731, hoge archeologische waarde): bij karteringswerkzaamheden van STIBOKA in 1987 werden hier fragmenten Romeins aardewerk aangetroffen.

Circa 600 m ten oosten van het plangebied bevindt zich tot slot AMK-terrein 3736, een terrein van hoge archeologische waarde waar sporen van een terpenrij zijn aangetroffen. Het terrein is benoemd tot monument naar aanleiding van een inspectie waarbij melding werd gemaakt van een zeer fraai voorbeeld van een aaneengesloten terpenrij. Het ging om vier huisterpen die samen een terpenrij vormen. Bij karteringswerkzaamheden van STIBOKA in 1987 zijn ter plaatse fragmenten laat middeleeuws aardewerk aangetroffen.

Gegevens uit ARCHIS: archeologische waarnemingen (bijlage 3 b)

Binnen het plangebied zijn geen waarnemingen geregistreerd. In de omgeving van het plangebied is echter een redelijk groot aantal waarnemingen gekarteerd, deels samenhangend met de hierboven besproken monumenten. De datering loopt uiteen van het midden neolithicum (een vuurstenen bijl in Beesd, waarnemingsnummer 7490 en 25063) tot en met de nieuwe tijd. Het overgrote merendeel van deze waarnemingen dateert uit de (late) middeleeuwen en varieert van nederzettingen (aardewerk, houtskool, bot, metaal) tot resten van een kasteel (gracht, aardewerk, bouw materiaal).

Gegevens uit ARCHIS: eerdere onderzoeken

In de omgeving van het plangebied is een aantal archeologische onderzoeken uitgevoerd. Het gaat hierbij om verschillende typen onderzoek, van bureauonderzoeken tot verkennende en karterende boringen. Aan de Middenstraat in Rumpt is bijvoorbeeld in 2009 een karterend booronderzoek uitgevoerd door ARC (OM-nummer 28684). Hieruit bleek dat de betreffende onderzoekslocatie – zoals verondersteld in het bureauonderzoek – op de oeverafzettingen van de Linge lag, waarvan echter de top verstoord bleek. Onder de oeverafzettingen waren slechts komafzettingen aanwezig; niet de oudere oeverafzettingen van de Hooiblok stroomrug. Omdat evenmin archeologische indicatoren waren aangetroffen, is het plangebied vrijgegeven voor wat betreft archeologie.

Ook in Rumpt, heeft ACVU in 2010 een booronderzoek uitgevoerd (OM-nummer 41054) voor een plangebied in een lager gelegen rivierkom. Het bodemprofiel bleek intact, maar door de afwezigheid van vegetatieniveaus of cultuurlagen werd verondersteld geen archeologische resten aan te treffen (vooral omdat de conserveringsomstandigheden wel ideaal zijn). Op basis hiervan is het plangebied vrijgegeven. In 2010 heeft ook Hollandia een archeologisch onderzoek uitgevoerd in Rumpt (OM-nummer 42602). De (middel)hoge verwachtingen uit het bureauonderzoek werden door middel van het veldonderzoek niet onderschreven.

2.2.2 Ondergrondse bouwhistorische waarden

Binnen het plangebied zijn voor zover bekend geen ondergrondse bouwhistorische waarden aanwezig.⁴

2.3 Archeologische verwachting

2.3.1 Bestaande verwachtingskaarten

IKAW

De Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) is een door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed opgestelde kaart waarop aan de hand van eerder gedane archeologische waarnemingen en de bodemkundige gegevens is aangegeven wat de kans is in een bepaald gebied archeologie aan te treffen: laag, middelhoog of hoog. Zoals de naam al aangeeft gaat het hier - vanwege schaal en extrapolatie - slechts om een ruwe indicatie.

Conform de criteria van de IKAW heeft het westelijk deel van het plangebied een hoge archeologische trefkans en de rest van het plangebied een lage trefkans.

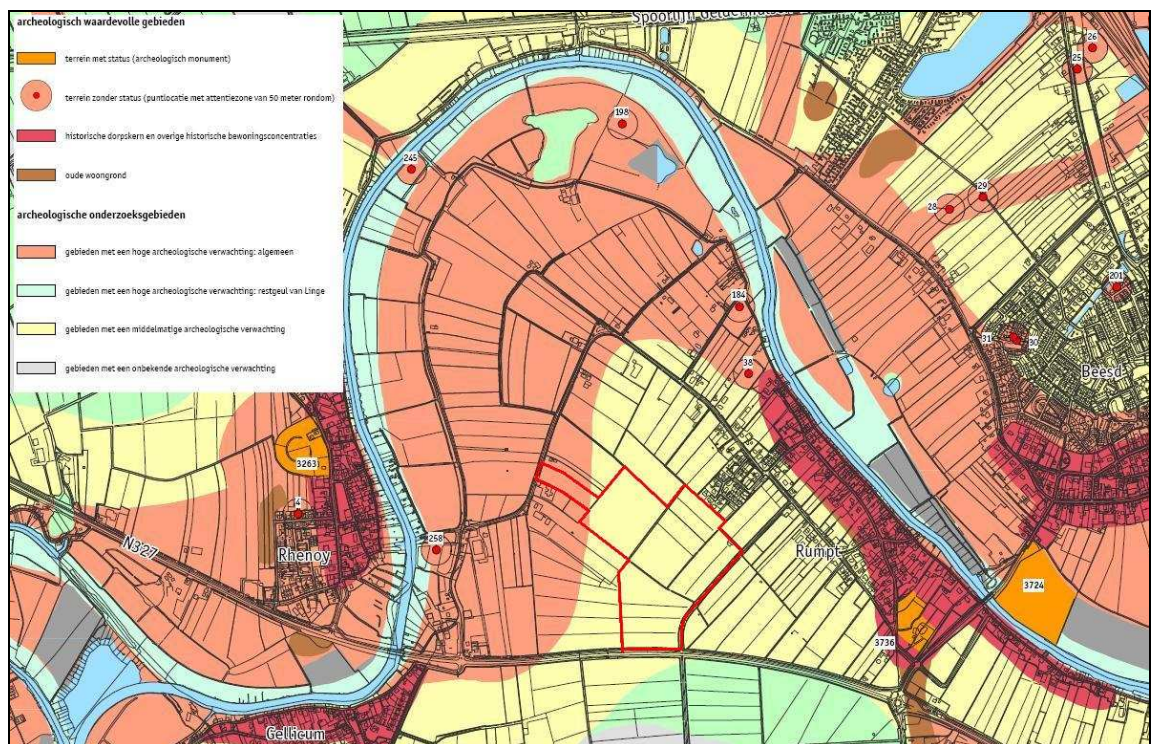
⁴ www.kich.nl

Provinciale verwachtingskaart

De provinciale kaart voor historisch landschap, historische stedenbouw en archeologie is voor wat betreft archeologie gebaseerd op de kaarten binnen ARCHIS.

Gemeentelijke verwachtingskaart⁵

Op de gemeentelijke beleidskaart is te zien dat het meest westelijke deel van het plangebied een hoge archeologische verwachting heeft en de rest van het plangebied een middelmatige archeologische verwachting (afbeelding 9). Voor gebieden met een hoge verwachting geldt een onderzoeksplicht bij ingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 0,3 m -mv; bij gebieden met een middelmatige verwachting geldt een onderzoeksplicht bij ingrepen groter dan 1000 m² en dieper dan 0,3 m -mv. Dit is voor beide gebieden het geval, derhalve is conform gemeentelijk beleid voor het gehele plangebied in een vroeg stadium een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen noodzakelijk.

Afbeelding 9. Uitsnede uit de archeologische beleidskaart van de gemeente Geldermalsen met daarop de ligging van het plangebied in rood. Het plangebied ligt in een zone met zowel een hoge als een middelmatige archeologische verwachting. (Bron: gemeente Geldermalsen)

2.3.2 Gespecificeerde archeologische verwachting

Datering

(Late) ijzertijd en Romeinse tijd ter plaatse van stroomrug Hooiblok. Romeinse tijd tot en met nieuwe tijd op de Linge stroomrug en de rest van het plangebied (met name middeleeuwen). Resten uit het paleolithicum/neolithicum liggen op een grotere diepte (4 tot 6 m –mv).

Complextype

Nederzettingen (al dan niet met bijbehorend grafveld) en/of sporen van landbewerking.

Omvang

Puntlocaties (enkele tientallen vierkante meters) tot enkele hectaren voor nederzettingen.

⁵ Heunks, 2006

Diepteligging

Bewoningsresten kunnen worden aangetroffen in de top van de stroomrug. Voor de Hooiblok stroomrug geldt dat deze op een diepte ligt van 2 m –mv; de Linge stroomrug ligt hierboven. Sporen van landbewerking kunnen direct onder het maaiveld worden aangetroffen.

Locatie

Voornamelijk op de stroomruggen en in de (oever)zone, dus voor het plangebied betekent dat dat het westelijk deel een hogere trefkans heeft.

Uiterlijke kenmerken

Paleolithium tot en met bronstijd: losse vondsten zoals bijlen. Mogelijk ook vuursteenvindplaatsen, haardkuilen, aardewerkconcentraties.

IJzertijd tot en met de nieuwe tijd: nederzettingssporen van boerderijen, spiekers, bijgebouwen (paalsporen en/of -kuilen), waterputten, greppels of andere perceelbegrenzing, nederzettingafval bestaande uit aardewerkscherven, hout / houtskool, (verbrand) bot, (vuur)steen, metaal, glas. Door de hoge grondwaterstand kan bovendien verwacht worden dat vondstmateriaal (indien aanwezig), met name organisch materiaal en metalen objecten, goed bewaard is gebleven.

Mogelijke verstoringen

Binnen het plangebied heeft voor zover bekend geen bebouwing bestaan. Eventuele verstoringen van de bodem kunnen samenhangen met landbewerking in het verleden.

2.4 Conclusies en advies voor vervolgonderzoek

Om de bodemopbouw en eventuele verstoringen binnen het plangebied in kaart te brengen, wordt geadviseerd in eerste instantie een inventariserend veldonderzoek door middel van verkennende boringen uit te voeren. Dit is eveneens conform gemeentelijk beleid. Vooralsnog hoeft het uiterste zuiden van het plangebied (het gedeelte ten zuiden van de te graven waterpartij) niet te worden onderzocht, omdat hier geen bodemverstorende werkzaamheden zijn gepland (circa 4,7 hectare). Het verkennend onderzoek kan bestaan uit bepalen van de opbouw van de bodem om de ligging van de oever en mogelijke crevasseafzettingen te bepalen. Hiervoor wordt aanbevolen om de boringen in raaien uit te voeren zodat een goed beeld van de aanwezige geologie verkregen wordt. Geadviseerd wordt tot maximaal 2 m –mv of tot 0,3 m in de ongeroerde C-horizont te boren.

Projectnr. 249187
oktober 2012, revisie 00

3 Veldonderzoek

3.1 Doel- en vraagstelling

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het toetsen van de archeologische verwachting, zoals deze op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek is opgesteld.

Het uitgevoerde onderzoek betreft een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen, verkennende fase. Een verkennend onderzoek heeft als doel het in kaart brengen van eventuele verstoringen in de bodem, het verkrijgen van inzicht in de bodemopbouw van het gebied en aldus het in kaart brengen van kansrijke en kansarme zones wat betreft archeologie.

Het onderzoek dient antwoord te geven op de volgende vragen:

- Wat is de bodemopbouw en zijn er aanwijzingen voor bodemverstoringen?
- Is er binnen het plangebied een vindplaats aanwezig en/of zijn er archeologische indicatoren aangetroffen die hierop kunnen wijzen? Zo ja, wat is de aard, conserveringstoestand en datering van deze indicatoren/vindplaats?
- Indien archeologische lagen aanwezig zijn; op welke diepte bevinden deze zich en wat is de maximale diepte?
- Waaruit bestaat of bestaan deze archeologische laag of lagen?
- In welke mate wordt een eventueel aanwezige vindplaats verstoord door realisatie van geplande bodemingrepen?
- Hoe kan deze verstoring door plaanpassing tot een minimum worden beperkt?
- In welke mate stemmen de resultaten van het veldwerk overeen met de verwachtingen van de bureaustudie?
- Wat zijn de aanbevelingen? Is nader onderzoek noodzakelijk? En zo ja, waaruit kan deze bestaan?

3.2 Onderzoekopzet en werkwijze

Datum uitvoering	18-juli 2012
Veldteam	L.C. Nijdam senior prospector
Weersomstandigheden	Veel wind wisselend bewolkt, 20 graden. Door de wind ruiste de mais en was het lastig te horen of het opgeboorde sediment misschien kalkarm was.
Boortype	Edelmanboor 7 cm, guts 3 cm
Positionering boringen (boorgrid)	Er waren 22 boringen voorzien, waarvan er als gevolg van de aanwezigheid van stieren op het weiland grenzend aan de Kerkweg 2 niet zijn uitgevoerd. Dit zijn de nummers 13 en 14. De overige 20 boringen zijn uitgevoerd in 2 raaien. Een raai met de boringen 1 t/m 12 loopt van noordwest naar zuidoost in het zuidwestelijk deel van het plangebied. De tweede raai betreft de boringen 15 t/m 22 en ligt in het noordoostelijke deel van het plangebied. De raaien zijn uitgestrekt in het maïsveld en de boringen liggen daardoor niet in een zuivere rechte lijn, voor het resultaat

	heeft dit geen invloed.
Methode conform Leidraad SIKB ⁶	Verkennd booronderzoek
Oriëntatie grid t.o.v. geomorfologie/paleo-landschap	De twee raaien loodrecht op de stroomgordel van de Linge.
Wijze inmeten boringen	Uitzetten ten op zichte van de bestaande topografie, het geen lastig was in verband met de hoogte van maisplanten. De boringen zijn vervolgens ingemeten met GPS.
Overige toegepaste methoden	Oppervlaktekartering ter plaatse van de boringen 1, 3 en 4.
Wijze onderzoek / beschrijving boorkolom	Standaard archeologische boorbeschrijvingsmethode
Verzamelmwijze archeologische indicatoren	Versnijden en verbrokkelen
Bemonstering	geen
Vondstzichtbaarheid aan oppervlak	Oppervlaktekartering bij de boringen 1, 3 en 4. Bij de overige boringen was als gevolg van gewas de zichtbaarheid onvoldoende

3.3 Resultaten

Voor een overzicht van de boringen wordt verwezen naar de boorprofielen in Bijlage 4 en afbeelding 10. De boringen 13 en 14 konden door de aanwezigheid van stieren in de weilanden niet worden uitgevoerd.

3.3.1 Bodemopbouw en interpretatie

In boring 1 is onder een 45 cm dikke kalkrijke bouwvoor en een matig siltige kalkrijke kleilaag, vanaf 1,4 m –mv een kalkrijke zandlaag aangetroffen. In de boringen 2 t/m 4 is onder een bouwvoor met een dikte van circa 30-35 cm, een sterk siltige kalkrijke kleilaag, op een diepte van 0,7 à 0,8 m –mv matig grof, kalkrijk zand aangeboord.

De kleilaag in boring 1 wordt geïnterpreteerd als een kronkelwaardgeulafzettingen, omdat het beddingzand hier toch aanzienlijk dieper zit dan in de boringen 2 t/m 4 en de bovenliggende kleilaag ook uit zwaardere klei bestaat. De afzettingen in de boringen 2 t/m 4 worden geïnterpreteerd als oeverafzettingen (sterk siltige, kalkrijke kleilagen) op beddingafzettingen (kalkrijk, matig grof zand).

In de overige boringen zijn geen zandlagen aangetroffen. Hier zijn zowel kalkrijke als kalkloze, matig en zwak siltige kleilagen met veeninschakelingen aangetroffen.

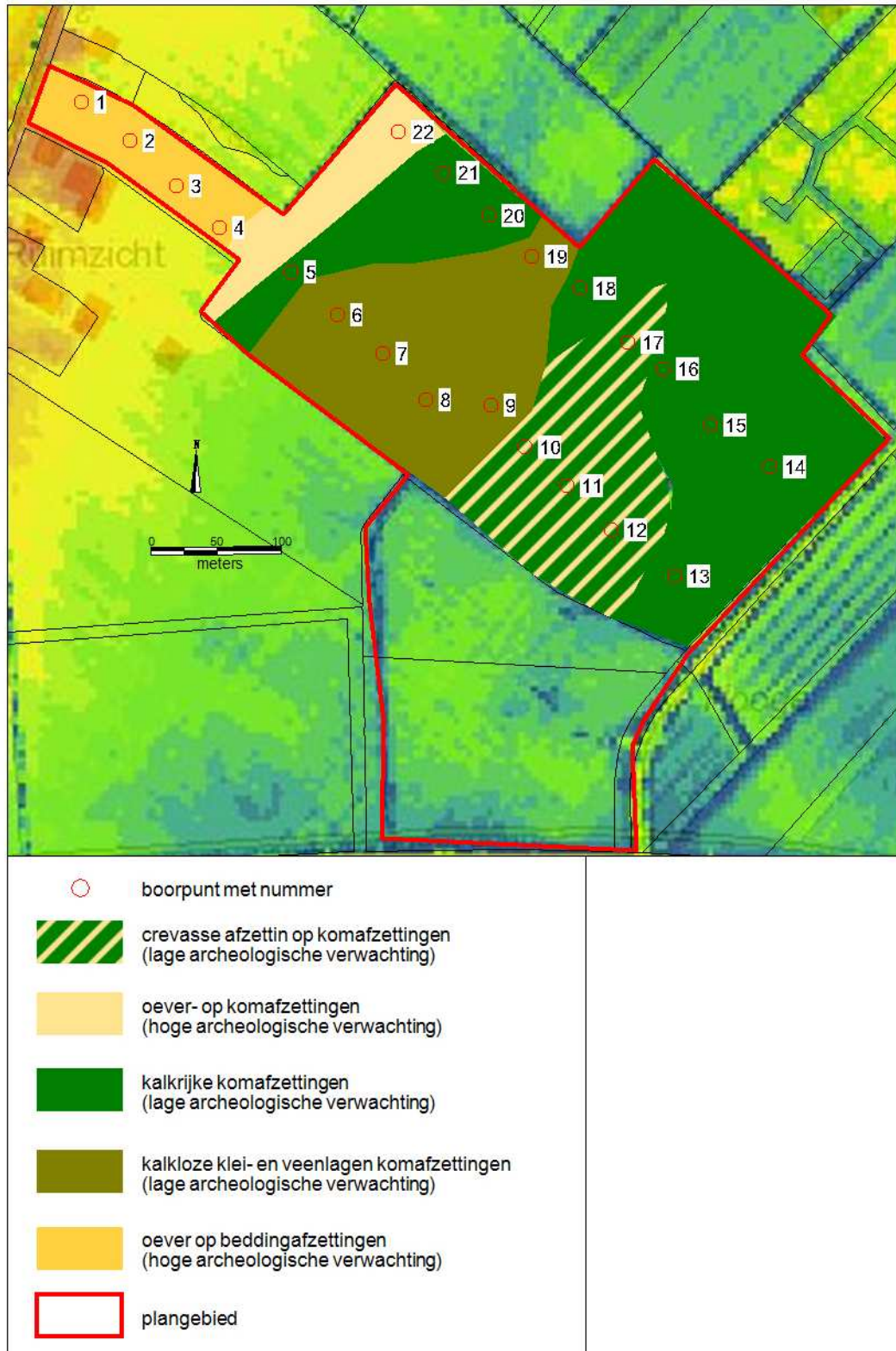
De kalkrijke matig siltige kleilagen in de boring 5, 15, 16, 18, 20 en 21 zijn als komafzetting geïnterpreteerd. Dit heeft deels te maken met de dikte van de kalkrijke laag en het ontbreken van siltlaagjes. Komafzettingen kunnen kalkrijk zijn, mits de sedimentatie snel genoeg gaat.⁷

De kalkrijke matig siltige kleilagen in de boringen 10, 11, 12, 17 en met siltlagen in enkele van deze boringen, als oeverafzetting (boring 22) of crevasse (boringen 10 t/m 12 en 17) geïnterpreteerd. Deze oeverafzettingen (boring 22) liggen op kalkloze zwak siltige klei kenmerkend voor komafzettingen. Gezien de ligging van deze kalkrijke bovenlaag in het komgebied kunnen deze kalkrijke afzettingen beter als crevasse-afzettingen gezien worden. Echter door het ontbreken van een zandlichaam ontbreken de uitgesproken overgangssituaties, die juist voor de archeologische potentie van belang zijn. Een verhoging op het AHN in het zuidelijke, niet onderzochte, deel van het plangebied duidt mogelijk op de aanwezigheid van zandige of sterk siltige crevasse-afzettingen (zie afbeeldingen 5 en 9).

⁶ Tol e.a. 2006

⁷ Berendsen 2004, 266

In de boringen 6 t/m 9 en 19 zijn kalkloze zwak en matige siltige kleilagen aangetroffen. Deze zijn geïnterpreteerd als komafzettingen.

Afbeelding 10. Resultaten van het verkennend booronderzoek met archeologische verwachting.

3.3.2 Archeologie

In boring 1 is op 90 cm een houtskoolbrokje aangetroffen. Deze bevindt zich in een kronkelwaardgeul en maakt geen deel uit van een archeologische laag. Bij de oppervlaktekartering is bij boring 1 een aardwerkfragment gevonden en zijn bij boring 4 drie aardwerkfragmenten gevonden. Deze worden gedateerd in de volle middeleeuwen (twaalfde en dertiende eeuw (proto-steengoed en kogelpot).

3.4 Interpretatie

Uit de resultaten van het verkennend booronderzoek blijkt dat in de boringen 1 t/m 4 oever – op beddingafzettingen aanwezig zijn. Uit de geringe diepte van deze afzettingen en geomorfologie ter plaatse wordt aangenomen dat dit oever- en beddingafzettingen van de Linge zijn. De overgang van de beddingafzettingen naar de komafzettingen is zeer abrupt. Deze overgang ligt tussen de boringen 4 en 5. In de aangetroffen kalkrijke, matig siltige kleilagen in boring 5 ontbreken zand of siltlagen. De scherpe overgang tussen bedding- en komafzettingen kan verklaard worden als de meanderbocht van de rivier ter plaatse naar het noordwesten is verplaatst, verder van de oever af. Dus dat de aangetroffen scherpe overgang is gelegen in de binnenbocht van een meander, waardoor geen uitgesproken oeverwal, met hierin meer zand- en kleilagen, zoals dat wel in buitenbochten het geval kan zijn, is ontstaan. Op basis van het AHN in afbeelding 5 is te zien dat dit inderdaad het geval is. De rivierbocht heeft zich noordwaarts verlegd.

De overgang is precies gelegen op de grens van de voormalige esakkers en haailanden zoals deze op de kadastrale kaart uit het begin van de 19^e eeuw aanwezig was en zoals de perceelgrens ook nu nog bestaat. Deze grens is dus een natuurlijke. In dit kader vormen de gedane oppervlakte vondsten, uit de periode 12^e-13^e eeuw, tussen boring 4 en 5, een logische plek voor eventuele bewoning. Overgangen van hoog naar laag zijn vanwege de goede ontwatering altijd gewilde vestigingslocaties geweest. Gezien het gebruik van de grond als akker, kan niet worden uitgesloten dat het aangetroffen aardewerk samen met bemesting op het land terecht is gekomen. Gezien de ouderdom van de vondsten wordt de afstand tot de bron gering geacht.

Het aardewerk komt uit de periode waarin de Linge bij Tiel is afgedamd. Eventuele sedimentatie na die tijd is beperkt geweest en een eventueel archeologisch niveau uit deze periode zal nabij of op het maaiveld liggen. Dit betekent dat een eventuele vindplaats door het grondgebruik verstoord is tot de diepte van de bouwvoor in dit geval circa 30 – 35 cm –mv. Ondiepe sporen zullen hierdoor vernietigd zijn, maar diepere sporen zoals eventuele paalkuilen, waterputten etc. kunnen nog wel bewaard zijn gebleven.

Hetzelfde geldt ook voor het aangetroffen aardewerkfragment bij boring 1.

In het overige deel van het plangebied zijn, met uitzondering van het kalkgehalte, geen opvallende overgangen in de bodem, zoals zandige of sterk siltige crevasse-afzettingen, laklagen etc., die eventueel archeologische potentie hebben, waargenomen.

4 Conclusies en advies

4.1 Conclusies

Uit het verkennend booronderzoek en oppervlaktekartering is gebleken dat in de westzijde van het plangebied, ten noordwesten van boring 5, incl. boring 22, op de oevers van de Linge, mogelijk bewoning heeft plaatsgevonden in de late middeleeuwen. Ook kan, op basis van het verkennend onderzoek, niet uitgesloten worden dat oudere archeologische vindplaatsen hier aanwezig zijn. Het archeologische niveau bevindt zich aan of nabij de oppervlakte en is opgenomen in de huidige bouwvoor. De verwachting is dat eventuele vindplaatsen door bodembewerking deels verstoord zijn. Diepere sporen kunnen echter nog aanwezig zijn. Het verkennend booronderzoek heeft te weinig informatie opgeleverd om een waardering van de gedane vondsten te doen en een uitspraak te kunnen doen over de aan of afwezigheid van archeologische resten ten noordwesten van boring 5.

Voor het gebied ten zuidoosten van boring 5 worden geen archeologische vindplaatsen verwacht.

4.2 (Selectie)advies

Voor het gebied ten westen van boring 5 wordt aanbevolen om eventuele bodemverstoringen te beperken tot de huidige bouwvoor circa 30 cm – mv. Indien toch bodemverstoringen dieper dan de huidige bouwvoor gaan plaatsvinden dan wordt aanbevolen om ter plaatse van de voorziene werkzaamheden een karterend booronderzoek uit te voeren om te bepalen of sprake is van te behouden bewoningssporen. Hierbij dienen 20 boringen per hectare (diameter 12 cm) te worden aangehouden, waarbij in het oostelijk deel van het gebied tot 3 m -mv geboord/gegutst dient te worden. Dit laatste om op het beddingzand van de Hooiblok te stuiten.

Voor het gebied ten zuidoosten van boring 5 wordt geadviseerd dit tot de onderzochte diepte van 2,0 m –mv vrij te geven voor de toekomstige ontwikkelingen.

Ook voor vrijgegeven (delen van) plangebieden bestaat altijd de mogelijkheid dat er tijdens graafwerkzaamheden toch losse sporen en vondsten worden aangetroffen. Het betreft dan vaak kleine sporen of resten die niet door middel van een booronderzoek kunnen worden opgespoord. Op grond van artikel 53 van de Monumentenwet 1988 dient zo spoedig mogelijk melding te worden gemaakt van de vondst bij de Minister (de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: ARCHIS meldpunt, telefoon 033-4227682). Een vondstmelding bij de gemeentelijk of provinciaal archeoloog kan ook.

Ingenieursbureau Oranjewoud B.V.
Almere, augustus 2012

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Barends et. al., 1986: *Het Nederlandse landschap. Een historisch-geografische benadering*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Berendsen, H.J.A. 2004 (4^e druk): *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.

Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer, 2001. *Paleogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Koninklijke Van Gorcum, Assen.

Berkel, G. van & K. Samplonius. 2006: *Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie*. Het Spectrum, Houten.

Hebinck, K.A., 2009: *Bureauonderzoek en veldonderzoek door middel van boringen op een terrein aan de middenstraat te Rumpt, gemeente Geldermalsen*. ARC-rapporten 2009-48.

Heunks, E. 2006: *Beleidsnota archeologische monumentenzorg; naar een realistische en duurzame omgang met het archeologisch erfgoed*. RAAP-rapport 1384

Tol, A. , P. Verhagen & M. Verbruggen. 2006: *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek*. SIKB.

Kaarten

Bodemkaart van Nederland, 1:50000, STIBOKA, kaartblad 38H

Grote Historische Atlas (1830-1855), Wolters Noordhoff, Groningen

Minuutplan ca. 1830 (<http://www.watwaswaar.nl>)

Topografische kaart 1:25000 (<http://kadata.kadaster.nl>)

Topografisch-militaire kaarten 1879, 1900 (www.watwaswaar.nl)

Internet

www.watwaswaar.nl

www.kich.nl

www.bodemdata.nl

www.ahn.nl/viewer

www.hisgis.nl

www.gelderland.nl

www.geldermalsen.nl